

Д. В. Задихайло,

завідувач кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридич-
них наук, доцент

«ЕКОНОМІЧНЕ НАРОДОВЛАДДЯ» ЯК СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПОРЯДКУ

Економічну політику держави можна визначити як форму реалізації державною власної суверенної економічної влади та відповідних функцій, що організаційно інституціалізована як особливий тип та процес діяльності, який за своїм механізмом складається з формування та здійснення офіційно затвердженого алгоритму застосування правових засобів державного впливу на зміст, структуру та динаміку внутрішньо- та зовнішньоекономічних відносин, на макроекономічні властивості ринкової рівноваги, шляхом відповідної корекції змісту правового господарського порядку, з метою досягнення програмно визначених кількісних та якісних властивостей функціонування національної економічної системи, забезпечення економічного народовладдя та суверенітету України.

Відповідно, у складі економічної політики держави особливого суспільного та правового значення набуває макроекономічна політика, що призначена забезпечити вплив держави на економічну систему на рівні агрегатних показників її функціонування.

Макроекономічна політика держави як ядро її економічної політики фокусує в собі значну частину напрямів та механізмів останньої зокрема, грошово-кредитної, валютної, інвестиційної, бюджетної, податкової, зовнішньоекономічної, антиінфляційної, політики зайнятості тощо, з метою досягнення стану макроекономічної рівноваги в національній економічній системі.

За чинного законодавства України засоби і механізми макроекономічного регулювання розподілені за їх галузевою приналежністю між господарським, бюджетним, податковим, природоресурсним, аграрним законодавством, що зашкоджує системному їх застосуванню. Значна частина правової регламентації застосування цих засобів та механізмів міститься у підзаконних нормативно-правових актах, всупереч вимогам ст. 19 Конституції України.

В зв'язку з цим, вкрай необхідно створити єдиний системний полігалузевий нормативно-правовий комплекс, що забезпечив би системне функціонування механізму державного макроекономічного регулювання в режимі законності. Законодавчою формою його практичної реалізації можна запропонувати саме комплексну кодифікацію законодавства в сфері макроекономічного державного регулювання національної економіки.

В свою чергу, господарсько-правова політика держави, базуючись на положеннях конституційного економічного порядку, економічної політики держави та наукової господарсько-правової доктрини і зафіксована у змісті державних програм економічного розвитку як обов'язкова, структурна та інструментальна їх складова є імперативною концептуальною позицією держави щодо напрямів та змісту подальшого розвитку господарського законодавства, удосконалення практики його застосування, оптимізації правового господарського порядку як такого.

Ключовим чинником функціонування національної економічної системи мають стати відповідні норми Основного закону. В цьому сенсі конституційний економічний порядок в Україні ґрунтується на закріпленні в Конституції України основних інститутів функціонування національної економічної системи, а також механізмів їх розмежування та взаємодії з політичною, соціальною, інформаційною системами суспільства та імперативно визначає принципові положення та чинники економічної та господарсько-правової політики держави, правового господарського порядку, спрямовуючи їх на забезпечення основних конституційно-правових цінностей.

Все це, як уявляється, логічно вимагає структурно виділити в тексті Конституції України окремих підрозділ «Економічна система», предметом якого має стати комплексне конституційно-правове закріплення засад функціонування національної економічної системи в межах окремого і цілісного конституційно-правового інституту, а саме – конституційного економічного порядку. Завданнями такої інституціоналізації мають стати:

- модернізація відповідного нормативного матеріалу в Основному Законі;
- систематизація відповідних норм, для забезпечення системного характеру розвитку, зокрема господарського законодавства;
- здійснення необхідної деталізації конституційно-правового регулювання для посилення впливу норм Основного Закону на формування господарського законодавства України;
- посилення системно-структурних зв'язків між нормами Основного Закону, особливо щодо компетенції органів публічної влади в економічній сфері;
- розширення можливостей для застосування засобів конституційної юрисдикції з питань змісту законодавчої урегульованості господарських відносин.

Системне конституційно-правове закріплення засад функціонування економічної системи створює необхідні умови для формування на їх основі відповідного правового господарського порядку. Правовий господарський порядок може бути визначений як правовий режим забезпечення організації та функціонування системи господарських правовідносин та відносин, пов'язаних з формуванням господарсько-правової політики, що базуються на положеннях конституційного економічного порядку і спрямовані на гармонізацію суспільних інтересів в сфері господарювання.

Систематика суспільних відносин правового господарського порядку складається з:

- підсистеми, встановленої законодавством та міжнародними зобов'язаннями України правових режимів господарювання, що забезпечують здійснення господарської діяльності в межах відповідних ринків, галузей, секторів, кластерів, видів виробництв та національної економіки в цілому;

- підсистеми правовідносин щодо забезпечення законності в сфері господарювання через запровадження механізмів господарсько-правової відповідальності її суб'єктів, механізмів попередження відповідних правопорушень, а також механізмів протидії тінізації та криміналізації господарської діяльності;

- підсистеми правовідносин функціонування зворотнього зв'язку від суб'єктів господарювання та їх об'єднань до держави щодо формування, корекції та реалізації державної економічної політики та окремих її напрямів, зокрема через визначення змісту господарсько-правової політики в частині удосконалення існуючих правових режимів господарювання та механізмів забезпечення законності в сфері господарських відносин.

Ключовою методологічною категорією розуміння порядку функціонування економічної системи є, як уявляється, феномен економічної влади. Економічна влада як феномен функціонування господарських відносин є базовим типом суспільної влади, яка виникає та реалізується в межах економічної системи у відносинах між її суб'єктами, яким властивий особливий за характером, змістом та інтенсивністю вольовий вплив на економічну поведінку контрагентів, на порядок функціонування економічних інститутів з метою використання належних переваг для забезпечення власних інтересів.

Завдання господарсько-правової політики держави в цьому контексті полягає у формуванні правового господарського порядку на засадах контролю, розподілу, балансування та гармонізації економічних владних відносин в сфері господарювання з метою забезпечення економічного народовладдя.

Економічну владу, як уявляється, можна класифікувати на типи:

- а) за колом суб'єктів – на одноособову та сукупну (консолідовану та стихійну);
- б) за типом економічного активу – на фінансову, ресурсну, виробничу, інфраструктурну, технологічну тощо;
- в) за характером інтересів, що переслідуються – на приватну та публічну;
- г) за масштабом впливу – на мікро та макроекономічну.

Так, макроекономічна влада може бути визначена як різновид суспільної економічної влади макроекономічного рівня функціонування економічної системи ринкового типу, що виявляє себе в процесі концентрації економічних активів у визначених законодавством організаційно-правових формах, коли господарська організація за рахунок створення ринкових переваг отримує можливість суттєво впливати на економічну поведінку контрагентів, інших суб'єктів

економічної системи, на стан макроекономічної рівноваги з метою реалізації власної стратегії розвитку, в тому числі і через конфлікт з іншими носіями економічної влади.

В свою чергу державна макроекономічна влада полягає в імперативному порядку використання нею власних суверенних прав в економічній сфері, зокрема шляхом: встановлення нормативно-правового забезпечення відносин господарювання; здійснення державного регулювання відносин в сфері господарювання; встановлення порядку реалізації бюджетно-податкових відносин в сфері господарювання; встановлення порядку використання належних державі економічних активів;

забезпечення діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки; встановлення відносин державно-приватного партнерства з недержавними суб'єктами господарювання.

Відтак розподіл економічної влади між суб'єктами економічних відносин є сутністю економічної політики держави, однією з її економічних функцій, що мають забезпечувати конституційний економічний порядок, економічну багатоманітність та конкурентність, економічне народовладдя та суверенітет держави. Контроль, розподіл та балансування економічної влади між основними її носіями в усіх найважливіших сегментах національної економічної системи мають здійснюватись державою шляхом створення механізму їх взаємодії в режимі стримувань та противаг.

Система розподілу економічної влади повинна ґрунтуватись по-перше, на механізмах розподілу між політичною, економічною та інформаційною владами, по-друге, на механізмах розподілу економічної влади в межах самої економічної системи, а саме: а) між публічними та приватними макроекономічними владами; б) між недержавними макроекономічними владами; в) між приватними макроекономічними владами самих суб'єктів господарювання.

Економічне народовладдя як правова цінність, принцип та мета господарсько-правового регулювання, сутність правового господарського порядку та гарантія народного суверенітету забезпечується шляхом закріплення та реалізації Українським народом, його територіальними громадами та громадянами особисто або спільно комплексу економічних прав в сфері господарювання, що їх достатньо для здійснення вирішального впливу на зміст відносин виробництва, обміну, розподілу та споживання, на баланс розподілу економічної влади в національній економічній системі, з тим, щоб забезпечити її головне суспільне призначення – слугувати матеріально-технічною базою збереження, життєздатності та розвитку усього українського суспільства. Економічне народовладдя забезпечується також і функціонуванням механізмів політичного народовладдя, зокрема, в частині визначення змісту та спрямування економічної політики держави.